

Свідомість у Джеймса, таким чином не речовина і не спосіб буття, а тільки зовнішнє відношення, своєрідність же наших відчуттів (суб'єктивний досвід) виникає не внаслідок їх свідомості, а внаслідок відношень між відчуттями, що самі мають досвідний характер. Тому свідомість безособистісна, Я та його вияви належать до змісту досвіду, а бути свідомим, чи стверджувати, що свідомий, – означає не що інше як те, що якась частина досвіду «має свідка». Значить, Джеймс не знищує свідомість, просто пропонує відносно її визначення, яке ближче до індуїстських та буддистських текстів, ніж до західної традиції.

Оскільки досвід – це все, що існує, а все, що існує, це досвід, то Вільям Джеймс не стикається з жодною епістемологічною проблемою, породженою дуалізмом: легко пояснити процес пізнання як особливий тип відношення, у яке вступають різні частини чистого досвіду. Це відношення становить частину чистого досвіду, один член якого стає суб'єктом пізнання або носієм знання, інший – пізнаним об'єктом.

1. Banks E. *Neutral monism reconsidered* / Erik C. Banks // *Philosophical Psychology*. – 2010. – Vol. 23, No. 2. – P. 173–187.

2. James W. *A world of pure experience* [Електронний ресурс] / William James // *Journal of philosophy, psychology, and scientific methods*. – 1905. – No. 2. – P.533–543. – Режим доступу: <http://psychclassics.yorku.ca/James/experience.htm>

3. James W. *Does "consciousness" exist?* [Електронний ресурс] / William James // *Journal of philosophy, psychology, and scientific methods*. – 1904. – No.1. – P. 477–491. – Режим доступу: <http://psychclassics.yorku.ca/James/consciousness.htm>

Анатолій Бернюков

Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Б.Хмельницького, м. Хмельницький

ПОЧАТОК РОЗВИТКУ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОНТОЛОГІЇ: ДАВНЬОГРЕЦЬКИЙ ДОПЛАТОНІВСЬКИЙ ПЕРІОД

В загальноприйнятому філософському розумінні онтологія – це розділ філософії, що досліджує основні та найбільш загальні характеристики буття. Цей термін походить від грецьких слів *івтос* – суще та *λόγος* – наука. Шлях становлення та розвитку онтології, по-суті, висвітлює світовий процес розвитку філософської думки, оскільки питання про буття як світ, в якому ми живемо, безсумнівно є ключовим для всіх філософських напрямків.

Онтологія виділилась із вчень про буття природи як вчення про саме буття ще в ранньогрецькій філософії, хоча спеціального термінологічного

означення в неї тоді ще не було. Перші онтологічні проблеми починають розроблятися в Древній Греції на гносеологічній основі в якості спроби глибинного пізнання суті навколишнього світу.

Перша давньогрецька мудрість, як відомо, була у формі міфу. Питання про буття в ті часи не ставилося, оскільки було вирішено в жорстких теологічних рамках пантеоном чітко визначених богів, що проживали на горі Олімп та були альфою і омегою усього світу. При цьому онтологічним першопочатком в грецькій міфології оголошувався хаос.

Історичний початок філософії в Греції уособлюється з вченнями семи мудреців. Ці перші грецькі філософи-гілікійці розглядали навколишні речі в емпірично-натуралістичній формі і, як відомо, в якості першопочатку світу вбачали в “стихіях” (речовинах) природи: у воді (Фалес), у повітрі (Анаксимен) у вогні (Геракліт), у невидимому елементі «апейрон» (Анаксимандр), чи в декількох одноразових елементах (Емпедокл), чи в ефірі.

Наступним етапом в розвитку давньогрецької філософії стала школа еліатів (580-430 рр. до н.е.), яка вперше в західноєвропейській думці поставила питання про буття як філософську категорію. Саме один із засновників цього напрямку Парменід і запроваджує першим категорію «буття». В своєму творі «Про природу» [1] він висловлює наступні тези: «те, що є, не бути ніяк не може», «те, що не є, не бути повинно неминуче» [1, с. 295], «буття є, а ніщо немає», «те, що є, є все разом, одне та безперервно» [1, с. 296], «немає і не буде іншого понад буття нічого: доля його прикувала бути цілокупним, нерухомим. Тому ім'ям буде все, що прийняли люди, за істину те вважаючи... Але, оскільки є крайня межа, воно завершене від усюди, подібне брилі круглого шару», «Тому що не можна буттю незакінченим бути і не повинно: немає потреби у нього, а будь, в усьому б потребувало. Те ж саме – думка і те, про що думка виникає, бо без буття про яке її вирікають, думки тобі не знайти», «Але і не менше ось тут повинно його бути, ніж ось там. Бо немає ні не-сущого, яке йому завадило б з рівним змикатися ні сущого, так щоб тут його було. Більше, менше – там, раз все воно невразливе. Бо звідусіль рівне собі, однорідне в межах» [1, с. 297], «І не було воно, і не буде, раз нині все відразу «є», одне, суцільне. Не знайдеш йому ти народження. Як, звідки доросло? З не-сущого? Так не дозволю я ні сказати, ні помислити: немислимо, невимовно Є, що не є. Та й що за нужда б його спонукала. Пізніше, ніж раніше, почавши з нічого, з'явитися так що або ж бути завжди, чи не бути ніколи йому повинно. Але і з сущого не дозволить переконання сила, крім нього самого, виникати нічому. Тому-то Правда його

не пустила народжуватися, послабивши кайдани, або ж згинуті, але тримає міцно» [1, с. 296], «І неподільне воно, якщо вже цілком подібно: Тут ось – не більше його нітрохи, а там ось – не менше, що виключило б суцільність, але все наповнене сущим» [1, с. 295].

Таким чином, на думку Парменіда, буття забезпечує всесвіту єдність; буття – скрізь; все знаходиться в бутті, як у всеохоплюючій кулі; буття – вічне, нерухоме, однорідне; все наповнено Буттям, а тому все безперервне. При цьому Парменід та інші еліати вважають, що буття – це однорідна, вічна і незмінна єдність. Ними підкреслювалося, що думка про буття не може бути помилковою, а також те, що думка і буття суть одне і те ж. Позачасовість, позапросторовість, одиничність і пізнання розумом природи буття вважається першою логічною аргументацією в історії західної філософії. При цьому, рухоме різноманіття світу розглядалося елійською школою як оманливе явище.

Суворість та стійкість характеристик буття була в подальшому пом'якшена онтологічними теоріями досократиків, предметом яких було вже не «чисте» буття, а якісно певні початки буття («коріння» Емпедокла, «насіння» Анаксагора, «атоми» Демокріта). Подібне розуміння дозволяло пояснити зв'язок буття з конкретними предметами, розумове мислення – з чуттєвим сприйняттям.

Одночасно виникає критична позиція софістів, які відкидають можливість пізнання буття і побічно саме це поняття (Протагор, Горгій, Гіппій, Продик).

Сократ унікав онтологічної тематики, тому можна лише здогадуватися про його позицію, але його теза про тотожність (об'єктивного) знання і (суб'єктивної) чесноти дозволяє припустити, що вперше їм поставлена проблема особистісного буття.

Наступним знаковими моментами в розвитку онтологічної проблематики, започаткованої Парменідом, стали філософські вчення Платона та Аристотеля.

1. Парменид. О природе // Фрагменты ранних греческих философов: Пер. с греч.: В 3 ч. – Ч. 1. / Отв. ред. И.Д. Рожанский. М.: Наука, 1989. – С. 295-297.